

hasonlót nem sikerült megfigyelni náluk. Mivel, dacára kecses és kívánatos alakjuknak, mégsem lehetnek apró, nőnemű emberek, rendkívül borsos áron adják el őket a japán fogyasztóknak, akik bolondulnak az ízükért.

233. Ezek a speciális viváriumokkal felszerelt halászhajók, jóllehet tekintélyes méretűek, mégis igencsak lomha alkalmazhatóságok, melyek nem kockáztathatnának meg egy ilyen hosszú tengeri utazást. Ezért a kislányokat rögtön a kifogás helyszínén, vagy annak közelében le kell fagyasztani. Első útjuk tehát a Baffin-szigeti hatalmas, modern üzemekbe vezet. Itt olyan alacsony hőmérsékleten fagyasztják le őket, mint az embriókat szokás. Mivel el kell kerülni, hogy ízletes húsuphagyás miatt, néhány másodperc alatt mínusz százharminc fokra hűtik őket anélkül, hogy kiszakítanák természetes környezetükből, a tökéletesen áttetsző tengervízből. Az értékes leányzókat külön-külön, nagyjából fél méter széles, kocka alakú jégömbökbe fagyasztják, melyek annyira tiszták, hogy a mélyükön jól kivehetők a kis habléányok változatos testhelyezetei, ahogy többé-kevésbé összekuporodnak, hogy minél kevesebb helyet foglaljanak el a hűtőhajók szállítmányában. Ennek ellenére hirtelen tartósításuk után is megőrzik élénk és vidám nézésüket, mintha csak ébren volnának, szájukat bájos mosolyra nyitva.

234. Valójában semmi bajuk nem esik. És ha Japánba érkezve szabályosan olvasztják le őket, ugyanúgy úszkálnak és énekelnek, mint korábban, amint beleereszkedhetnek a nagy tenyészmedencébe, ahol addig is tartják őket, amíg a kereskedők meg nem érkeznek, hogy válasszanak közülük. Ezek után a habléányokat gazdag ínyencek magán-viváriumaihoz szállítják a halárusok, persze különleges tartálykocsikban, hogy biztosítsák a folyamatos vízellátást. Az ünnepi ebéd előtt a vendégek megcsodálhatják, ahogy a konyhából nyíló medencében játszadoznak. Hogy nehogy felfalják a medencében tárolt kisebb halakat, a habléányok kezeit hátrakötik, ami egyáltalán nem látszik zavarni őket, hiszen csak a lábaikkal is ugyanolyan természetes, ruganyos és gyors úszónak bizonyulnak. Ha mégis megéheznek, vagy csak játszani támad kedvük, a medence széléhez úsznak, és a látogatók kezéből kapnak el egy-egy darab szardellát vagy szardíniát, melyet aztán rágás nélkül azonnal le is nyelnek.

235. A legcsinosabbak persze, akiket később élve fognak majd kifőzni, vagy addig forgatnak majd a nyáron, amíg mozognak, az asztali örömkön túl előbb óhatatlanul más élvezeteket is szolgálnak. Mivel a nimfáskák három élvezeti testnyílással is rendelkeznek, melyeket igen izgatónak tartanak szűkösségük és érintetlenségük okán, s amelyek egyébként minden tekintetben hasonlóak a fiatal japán leányok nyílásaihoz, melyeket akarva vagy erőszakkal, de évszázadok óta gyaláznak már itt a férfiak, mindegyik vendég kedve szerint tehet erőszakot a kis habléányokon, miközben azok fájdalmas sikolyokkal fűszere-

zett, dallamos sírással szórakoztatják őket, míg a másik látványosan el nem élvez. Divatos figyelmességnek számít, hogy a tivornyák előtt aperitif gyanánt ajánlják fel ezt azoknak uraknak, akik a lányok elfogyasztására érkeztek a házba. Sokáig azonban nem szabad a vízén kívül tartani őket sütés előtt, mivel ekkor csodálatosan lágy bőrük kiszárad, ami ugyanúgy árt a szexuális vonzerejüknek, mint ahogy csökkenti gasztronómiai értéküket.

236. A történet befejeztével Crevette, aki a legfiatalabb háromjuk közül, kijelenti, hogy nagyon is szívesen megízelné e vadleányok húsát, de azon tűnődik, vajon a mi országunkban található-e effajta élő áru a piacon. A felolvasólány szerint nálunk, legalábbis hivatalosan, tilos velük kereskedni, akármilyen célra is használnánk őket, dacára annak, hogy a nyelvnek, amin kifejezik magukat, vajmi kevés köze van a miénkhez. Természetesen vannak azért titkos klubok, ahol a japán éttermeket vastag üvegfal választja el a hatalmas akváriumtól. A fogyasztók így előre elgyönyörködhetnek a táncoló, ugránczó, bájos kis sziréneknél, akiket aztán levágnak nekik. Itt persze elengedhetetlen a rendőrséggel való előzetes megegyezés. A harmadik kislány, Nuisette végül levonja a következtetést, miszerint a normálisnak nevezett világban, ahol addig éltek, amíg szexuális játékszernek el nem adták őket, valójában minden tilos, ami szórakoztató.

237. „Vadleányokat enni, bébifókákat lemészárolni a bundájukért, hízott libamájat fogyasztani, mozgó járműről leszállni, szerelmi viszonyt létesíteni a törvényes korhatár előtt, mezelen dörgölözéssel izgatni az ember papáját, ablakon kihajolni, belepisilni egy szignált piszoárba, andalúziai kutyákat nevelni, ilyen-olyan szarvasfélétet hajtóvadászaton elejteni, disznóságokat álmodni, pénzért árusítani az ember intim bájjait, cselédek korbácsolni, vagy a mellbimbójukat kiégetni, az ember lánya picáját humidornak használni, részletesen megírni az ember libidóját, satöbbi, satöbbi...”

(Dunajcsik Mátyás fordítása)

Kovács Ilona

Eugene Delacroix: *La Mort de Sardanapale*
(Sardanapalos halála), 1827

Robbe-Grillet szadista tündérmeséje

Sade márki műveinek befogadása több száz évet késett magyarul, de lassan, csöndben, szinte titokban – ami nagyon jól illik a XVIII. századi szerzőhöz – elindult. Ki gondolná első látásra, hogy Alain Robbe-Grillet utolsó regényének (*Roman sentimental / Érzelmes regény*) minden lapja Sade-ihletésű, hacsak a könyvesbolti terjesztés (felvágatlan lapú, lefóliázott példányok) nem ébreszt kételyt a leendő vásárlókban és esetleges olvasókban?

A cím szándékosan félrevezető, és a szerző által megfogalmazott fülszöveg szintén tényleg vezethet „a felnőtteknek szóló tündérmese” megjelölésével. A másfajta illendőség és valóságosság sem igazít el teljesen a szövegre nézve, hiszen a mű maga végig vérfertőző kapcsolatok, korbácsolós csoportsex-jelenetek és rokokó stílusban előadott paráználkodások története, apró, megszámozott fejezetekre osztva. Sade márki szelleme ott lebeg fölötté, ho-

lott egyetlen egyszer sem fordul elő Sade neve a szövegben, hacsak nem *szadizmus* alakban. Ez a főnév azonban annyira elkülönült a valódi márkítól (aki maga is szintén csak időnként volt szadista), hogy nem lehet szorosán kötni az íróhoz és rendkívül széles skálán mozgó műveihez. Egyes szövegei (főleg egyes elbeszélések) kifejezetten erkölcsösek és tanító célzatúak, vagy komikusra vannak hangolva, és senki nem hinné, hogy ugyanannak a tollából származnak, mint a csakugyan kemény főművek. Az *Érzelmes regény* azonban hitelesen idézi meg obszessziósan visszatérő fantazmagóriáival és rokokó-széntimentális stílusával a *Filozófia a budoárban* és a *Szodoma százhusz napja* szerzőjét. Ma már mindkettő olvasható magyarul, de 1989 előtt csak szövegcsontok, főleg minden szadizmustól mentes szövegrészek vagy művek (pl. a *Vérité / Az igazság* című költemény, Petri György fordításában) voltak hozzáférhetőek, többnyire még ezek is antológiákba elbújtatva.

A vendégszövegek egyébként át-meg átszövik a könyvet, és hol búvópatakként, hol felszínen tűnnek fel a fejezetekben. A Gigi név óhatatlanul Colette-re utal, Lewis Carrol Alice-ja és a pedofil-gyanús író kislányokról készített fotói nevesített hivatkozás formájában jelennek meg, az *O története* című híres modern libertinus regény (a Paulhine Réage álnevet viselő Dominiq Aury műve 1954-ből) pedig Odile, a kis szolgálány önként, sőt kéjesen túrt kínszenvedéseiben sejlik fel. Felbukkan Romeo és Júlia és még sok irodalmi alak, akiknek a felsorolására itt nem vállalkozom. A képzőművészeti vagy filmes asszociációknak szintén se szeri, se száma: Delacroix festményei, Raymond Jean *La lectrice / Felolvasónő* című regénye alapján készült Michel Deville-film (1988) pedig talán csak nekem olyan kézen fekvő emlék, de amikor a filmbeli, naivát játszó Miou-Miou szembe találja magát a filmbeli libertinus, Pierre Dux csodás könyvtárban a Sade-szövegekkel, az igazán Robbe-Grillet szövegének rokokó bájjával rokon. Puccini és Violetta operai emlékekre játszanak rá, és még hosszan lehetne sorolni a szándékosan homályban hagyott eredetű képzet-társítások listáját.

A fordító, Dunajcsik Mátyás nagy erudícióról tanúskodó jegyzetei kiváló útmutatást jelentenek egy-egy szöveg, szó vagy mű távoli visszhangjaival kapcsolatban: ld. Villon és a *bársing* szó kapcsolatát (88–89. bekezdésre vonatkozó jegyzet) vagy a Gérôme nevű XIX. századi francia festő antik tárgyú képének magyarázatát, vagy akár a Descartes-hivatkozást. A jegyzetekkel kapcsolatban csak egyetlen kifogást emelnék, hogy kevés van belőlük. Nyilván az eredeti kiadás nyomán születtek a magyar jegyzetek, a szövegben explicite megjelenő utalásokat követve, de lehetett volna bővebben is mérni a hivatkozásokat. Amennyiben kiadói döntés az önkorlátozás forrása, akkor persze nem vehető a fordító szemére a túlságosan nagy önmegtartóztatás a kommentárok tekintetében, de még mindig érdemes lenne a szöveg sok-sok rejtett utalását és intertextuális visszhangrendszerét alaposabban felderíteni. Részben azért, mert nem minden olvasó érez talán rá a homályosabb utalásokra, részben azért, mert ez a búvármunka nagy élvezetet okoz a tudósabb olvasóknak.

Van tehát olyan passzus, ahol maga Robbe-Grillet teszi

nyilvánvalóvá, hogy milyen intertextuális és műveltségi anyagokat használ fel, mint pl. a 28. bekezdésben: „Testhelyzete Szardanapalosz király békés pózát idézi fel Delacroix festményéről, amelyre gondolva egyébként fogalmat alkothatunk e pompázatos fekvőhely méreteiről is: az apa félig felegyenesedett felsőtesttel könyököl egy magas párnahalmom, miközben rövid szakállát simogatja elgondolkozva. Az előtte heverő fiatal lány teljesen meztelen, mint mindig, amikor nyaranta elviselhetetlen a hőség. Még a paplanokat is az ágy végébe rúgta. Jóllehet már teljesen ébren van, mégsem mozdul, hisz éppúgy el van veszve a gondolataiban, akár az apja, igaz, ő most a hátán fekszik, kezét-lábát Szent András-kereszt formán szétvetve, minden tartózkodás nélkül téve közszemlére hamvas húsát és bimbózó női bájait.” (28)

Az viszont már nem nyilvánvaló, hogy az András-kereszt említése ugyanebben a jelenetben jellegzetesen Sade-i motívum: az erotikus jelenteket a nagy előd, mint fekete misék hőse és elszánt ateista különös műgonddal tüzdelte tele blaszfémiákkal. Ennek hatása az *Érzelmes regényre* igen erős, nemcsak Gigi és apja előbb idézett jelenetében társul a mártírkereszt képe a pornográf pózzal, de a következő bekezdésekben újabb istenkáromló hasonlat következnek: a „mellbimbóra hulló forró viasz” a II. században kivégzett kölni Szent Gizella mártíriumának emlékét idézi fel (29–30), nem sokkal később pedig egy Mária-szobrot használnak műlőcs gyanánt: „Két férfi kíméletlenül szétfeszítette a szeméremajkait, míg egy harmadik valami túlméretezett, domború tárgyat erőltetett a nyílásba, ami talán az a Szűz Mária-szobor lehetett, mely általában az öreg Müller doktor íróasztalát díszíti. És ekkor, az iszonytató gyönyör legmagasabb pontján, végre elkezdett pisilni, görcsös, lüktető adagokban.” (32.)

Önidézetre is akad példa természetesen, ami nem meglepő olyan nárcisztikus szerző esetében, mint Robbe-Grillet, aki sokat ismétli önmagát. Első nagy sikere (*Les Gommés*, 1953 / magyarul: *A radírok*, 1974) után gyakorlatilag ugyanazt a regénysémát írta újra és újra, különféle változatokban. Ezekhez képest az *Érzelmes regény* újítás a pálya végén, itt viszont a *kukkoló* (*Le Voyeur*, 1953, magyarul 1992) véres árnya sejlik fel, mint az életmű leginkább Sade-ra emlékeztető darabja: amikor Gigi neglizsében tanul (óceánográfát), és az apja főz, a lány az *échancre* és a *chancre* szavak jelentése felől érdeklődik. A válasz kimerítő, a ruhakivágástól egészen a tengeri rákokig vázolja fel a szemantikai ívet, hogy a korábbi regényre való utalásba fusson bele: „És minek felel meg a *chancre* szótó?” – „A latin *cancer* módosulása: különböző, húsevő tengeri rákféléket jelöl, itt kifejezetten azokat, amelyek táplálkozás közben az ollóikkal vágják fel a parti sziklafalakra levett szűzlányok lágy és különösen ízletes részét, akiket annak idején a mélység libidinális istenének vetettek engesztelő áldozatul. Lásd: *A kukkoló*, 215. oldal.” (37)

Jellemző tehát, hogy a nyilvánvalóvá tett idézések és az önidézés mellett éppen Sade neve nincs leírva a szövegben, és tőle nem idéz tőle egész szövegrészeket. Valószínűleg azért nem, mert az ő árnya mindenütt ott sötétlik, ahogyan átítatja az egész művet a XVIII. századi libertinus művek filozófiája és világképe. Sade

szelleme felsejlik abban a szándékolt és hangsúlyozott szociális érzéketlenségben, amellyel a főhős nő élő babát kap ajándékba az apjától, egy szegény rongyos lányt, akivel bármit lehet tenni: kínozni és megölni is akár. A viseltes rongyok erotikus jellegét külön hangsúlyozza a szöveg, ezúttal nyíltan célozva a helyzet által sugallt szadista képzetekre: „A különös ruházat a kis Alicet juttatja az ember eszébe, ahogyan Lewis Caroll annak idején lencsevégre kapta, jóllehet a lány valószínűtlen szegénységet sugárzó viseletének erotikus jellege itt és most jóval nyilvánvalóbb, ahogy a helyzetből áradó szadizmus is.” (43)

A leginkább Sade-i jellemzői azonban a szövegnek egyrészt a perverziók sorba szedése, ami erősen emlékeztet a *Szodoma* kényszeres katalógusára, másrészt a rokokó stílus, ami a keményebb kínzások és rémségek előadásában feltétlenül eszünkbe juttatja a *Budoárfilozófiát*. Az is tagadhatatlanul XVIII. századi hatás és az utóbbi Sade-műre történő utalás, hogy az egész regény Gigi nevelésének története, ugyanabban a szellemben, mint ahogyan hajdan Eugénie-t avatták be a szexualitás titkaiba a felvilágosult és gátlástalan libertinusok: anti-nevelési regény. Ezt a vonulatát a műnek világossá teszi a 203. bekezdés zárómondata, amikor egy Maroussia nevű lányt csörlővel ki- és szétfeszítenek éppen, hogy ezzel megkoronázzák a nevelési folyamatot: „tökéletes záróakordja lesz a lány nevelésének”.

Egyik hatás sem szolgál persze, tehát nincs kimondott katalógus, kényszeres rendszerekbe foglalás, mint Sade-nál, de a bekezdésekből mégis szépen kirajzolódik egy sok fejezetből álló perverzió-tabló, ahol a pedofília, a szodomia, a csoportos aktusok kombinációi mind megtalálhatók. Érzékletes példája ennek a többféle tabut egyszerre sértő 51. bekezdés: „A hamvas korú szexuális tárgyak könnyeinek persze megvannak a maguk buzgó hívei, s vannak, akik szerint csakis ez adja meg az élvezet igazi sava-borsát. Ami engem illet, bennem ez a sok odaadó sírdogálás és visszafojtott szipogás sokkal inkább atyai érzelmeket keltett. Egy hirtelen jött jótékonysági rohamtól elragadva megvásároltam a szerencsétlen teremtést, hogy megmenthessem, s kifizettem a kettős szüzességéért megállapított horribilis összeget, hozzátéve persze a számlához az áru teljeskörű tulajdonjogát, az összes érzéki és kriminális jellegű, törvényes és törvényen kívüli használat jogával együtt.” (51) Egészen a budoárban folyó filozófiai leckéket és csoportos felvilágosítást idézi az egyik szodomizáló jelenet: „Aztán egyetlen, hirtelen mozdulattal behatoltam a seggébe, amelyet már kellően megsíkosítottam az állítólagos gyógymasszázs során, és vadul baszni kezdtem, miközben a körmeimmel mélyen a csiklójába hasítottam: feltörő kiáltásai és hörgései pompás összhangban keveredtek a három másik lány csilingelő nevetésével.” (54)

A halálbüntetések erotikus bemutatása, finomkodó jelzőkkel és történeti visszapillantással szintén a *Budoárfilozófia* stílusának és egyik fő témájának kreatív folytatása: „És ne feledkezzünk meg egy másik, fontosnak tűnő részletéről sem: történetesen, hogy azok a tradicionalista társadalmak, melyek nem törölték el a halálbüntetést (még a kiskorúakét sem), ugyanígy megtartották az

archaikus kivégzési módok némelyikét is. Mivel a karóbahúzást, legyen bár analízis vagy „természetes”, obszcenitás indokával betiltották, marad a térdeplő áldozat baltával való lefejezése, melynek során az elítélt kecsesen a vidéki községek főterein elhelyezett, vértől vöröslő fatönkre hajtja fejét, vagy a felnégyelés, ahol a lovakat egyre inkább négy impozáns kézicsörlővel helyettesítik, biztosítandó a halálraítélt tagjainak fokozatos kiszakítását.” (58)

A kannibalizmus sem hiányzik a tablóról: a 231. és az utána következő bekezdések (237-ig) egész zoológiai értekezést tartalmaznak a hal-lányokról vagy vadleányokról, akiket sokféleképpen lehet élvezeti cikként használni: „Az Új-Skóciai vagy Újfundlandi halászok hálóiba gyakran picinyke lányok is akadnak. E különös lények alig nagyobbak egy hét-nyolc éves embergyereknél, ám csakis a sós vízben képesek túlélni, ahol úgy úsznak és fickándoznak, akár a halak, mégsem sorolhatók közéjük: pikkelytelen kis testükben meleg, sőt, a miénknél kissé melegebb vér csörgedezik, dacára a fagyos tengereknek, ahol általában tenyésznek. [...] Hogy egész a kikötésig megőrizzék frissességüket, rögtön a nagy, fedélzeti tartályokba kell dobni őket a tenger többi gyümölcsével együtt, melyeket élve ajánlatos átadni az ügyfeleknek.” (231) „Néhány zoológus tanulmányozta a viselkedésüket. Vidám kis rajokban élnek, és kishalakkal táplálkoznak, melyeket a víz alatt meglepő ügyességgel kapnak el pusztá kézzel...” (232) A tudományosnak álcázott fejtegetés talán azt a meglepő hiányt hivatott pótolni, hogy a politika és a történelem teljesen hiányzik a tematikából. A művet záró légies körtánc, amely az orgiák után álomszerű, teatrális mozdulatokkal lejt ki a történetekből, egyszerre idézi Sade *Szodomájának* véres színházi világát, és távolítja el a művet a fűlszövegben emlegetett tündérmesék világába. A fantazmagóriák játéka időtlen, ahogy a zárómondat ígéri: „Így élünk majd, örökkön örökké, az ég erődítményeiben.” (239)

A fordítás nagy erénye, hogy a Robbe-Grillet-szöveg különböző rétegeit, intertextuális utalásait finoman megőrzi, és szép magyar szöveggé alakítja. Nem árulok el titkot azzal, hogy mint az egyik Sade-mű magyar fordítója, fájdalomosan szembesültem a Sade-szövegek fordításának megoldhatatlan problémáival. Ma is úgy gondolom, hogy az eredeti szövegeket, legalábbis a főműveket, mint az a kettő, amelyekre többször hivatkoztam az *Érzelmes regény* kapcsán, nem lehet igazán hitelesen lefordítani. Annyi stílusréteg hiányzik a libertinus kultúra filozófiai és nyelvi befogadásához, hogy a XVIII. századi szövegeket csak nagy megalkuvásokkal lehet magyarítani. Az eddigi fordítások inkább érzékeltetik csak az eredeti szövegek hangulatát és témáit, vagyis inkább adaptációk, amelyek a sok-sok hiány alapszíneit megadják, nem hagyományos értelemben vett fordítások. Sade befogadásának igazi útja valószínűleg az olyan modern szövegek átültetése magyarra, mint Robbe-Grillet *Érzelmes regénye*, amelyik élő nyelven és közegben közvetíti a libertinizmus filozófiáját, témáit, sőt jellemző „forgatókönyveit”. Értő tolmácsolásban, amilyen Dunajcsik Mátyásé, ezek a művek képesek közel hozni a mai olvasóhoz ezt a nálunk korábban nem létezett, de ma éppen kialakulóban lévő, egyszerre filozófiai és erotikus kultúrát.